

ENNEN MEITÄ...

Kohottaaksemme rahtusen Tiedotustutkimuksen 10-vuotisjuhlaa pyysimme haastattelun kolmelta tiedotustutkijalta, Taimi Torviselta, Veikko Pietilältä ja Jyrki Jyrkiäiseltä. Haastattelijat saivat seuraavan ohjeen: Hakeudu ajattelun murroskausiin, siihen, miten tiedotustutkimuksen tärkeät kysymykset ovat muuttuneet. Ja vielä: etsi kehitystä, jatkuvuutta, niitä ajattelun polkuja, joista tiedotustutkimuksen sisältö lähti rakentumaan ja rakentui.

Mukana oli myös henkilökohtaisia kysymyksiä, joihin vastaamista tutkijat yleensä - ja oikeutetusti - kaihtavat. Mutta kysyimme, koska halusimme esiin tutkimuksen ihmisten työnä.

Pysyvästi toisinajatteleva Taimi Torvinen

Muistuma vuosien takaa:

On elokuu, uusi lukukausi ovella. Helsingin yliopiston lehdistöopin - tai tiedotusopin, en muista vuotta - lehtori Taimi Torvinen valmistautuu lehtorin huikeaan opetustaakkaan tarkkuudella, joka hämmentää ja melkeinpä huvittaaakin ympäristöä. Hän tarkistaa ja ajastaa jokaisen valmisteleman luentosarjan yksittäiset tiedot, etsii uusia lähteitä ja arvioi vanhojen luotettavuutta, tonkii kirjastoja ja arkistoja, soittelee.

Ja tuossa hän nyt istuu edessäni ja sanoo, ettei ole koskaan pitänyt opettamisesta. Häntä vain jännitti opiskelijalauman eteen meneminen niin, että valmistelu piti hoitaa kunnolla. Ja tottahan toki pitkään

ammattitoimittajana työskennellyt piti tärkeänä tietojen ajastamista ja historioitsijan koulutuksen saanut arvosti lähdekritiikkiä.

Toinen muistuma:

Laitoskokous, kiivaahkoa sananvaihtoa. Taimi Torvinen haluaa, että laitoksen olemattomista kirjamäärärahoista varataan melkoinen osuus ulkomaisten lehtien tilaamiseen. Hänellä on luentosarja maailman lehdistä ja hän katsoo, ettei voi sitä pitää, ellei lehtiä saada havaintomateriaaliksi. Puhujasta hädin tuskin huomaa, että hän on suuttunut - hän puhuu hiljaisella äänellä mutta ei tingi tippaakaan. Lehdet saadaan, tosin suunniteltua hieman lyhyemmäksi ajaksi: lännen nimekkeitä neljältä kielialueelta, Pravda.

Intiasta ja Latalaisesta Amerikas-
ta lehtiä, joita ei ole tiennyt ole-
vankaan.

Taimi Torvinen hymähtää tä-
nään, että hän tunsi itsensä aika
avuttomaksi opiskelijalaumansa
edessä - millä tavoin voisi tarjota
edes maistiaisista siitä maailmasta,
josta puhui, kun ei ollut kirjoja
eikä muuta havaintoaineistoa?
Jokin häivähdyksellinen todellisuudesta
toki piti saada.

* * *

Mahtoivatko tuolloiset opiskelijat
arvostaa lehtorinsa yrityksiä? Aina-
kin tänään tuntuu siltä, että kuu-
kaudessa Euroopan intereilaava
ja yhden ainoan kielen autuudesta
vakuuttunut opiskelija hämmentyisi
sitä perinpohjaisuutta, jolla Taimi
Torvinen on puskenut 'sisään' niihin
kieliin ja kulttuureihin, joiden tie-
donvälitystä on tutkinut.

Hän on aloittanut kirjallisuudes-
ta, opiskellut sitten kielen kieleltä
yksityisesti, kerännyt rahaa, mennyt
maahan, viipynyt pitkään, lukenut
lisää. Ruotsi, saksa, venäjä, englan-
ti, ranska, espanja, italia ...

"Espanjaa minä kyllä opettelin
korvakuulolta Meksikossa, mutta
helpommin se sitten on haihtunut-
kin, kun ei ole ollut kielelle paljon
käyttöä", sanoo Taimi Torvinen.

Ja:

"Kaunokirjallisuus on hyvä mittari.
Olen aina pitänyt valtavasti ranska-
laisesta ja norjalaisesta kirjallisuus-
desta ja samoin näistä maista.
Venäjän klassikoita olen lukenut
hartaudella, saksalaista kirjallisuutta
ehkä valikoivammin, pakolaiskirjaili-
joita eniten. Meksikoon menin,
koska olin lukenut Travenia ja
innostunut maasta. Englanninkieli-
sestä kaunokirjallisuudesta en ole
koskaan pitänyt aniharvaa poikkeus-
ta lukuunottamatta - ja anglosaksi-

set maat ovat ainoita, joista tulen
kotiin mielelläni. Muuten viihdyn
ulkomailla valtavan hyvin."

"Kaunokirjallisuus tuo vivahteita
tutkimukseenkin, esimerkkinä vaik-
kava Valentin Kiparskyn kokoelma
venäläisestä kirjallisuudesta. Se
rikasti tutkimustyötäni, kun käsitte-
lin autonomian aikaa. Monella
maailman viisaalla on ollut useam-
pia ammatteja, joista ainakin yksi
oli taiteilijan - Rubens oli diplo-
maatti, mutta maalasikin kohtalai-
sen hyvin. Hj. Nortamo oli hyvä
lääkäri ja mainio kirjoittaja. Vie-
rastian kapeaa ammatillisuutta."

Kaksi raidetta

Noin muokattuna ja peräkkäin
pantuina Taimi Torvisen mielipiteet
tuntuvat ehdottomammilta kuin
siinä liki parituntisessa keskustelus-
sa, jonka Terhi Rantasen kera
kävimme hänen kanssaan. Taimi
Torvinen on varautunut ja vetäyty-
vä. Varsinkin henkilökohtaisen tyyp-
piä kysymyksiä hän vierasti, muu-
tamasta kieltäytyikin: miksi sellai-
set asiat ketään kiinnostaisivat?
Ylipäätään hän tuntui ihmettelevän,
miksi juuri häntä puhutettiin. Eihän
tiedotusoppi varhemminkaan ole
hänestä ollut kiinnostunut. Hän
on ollut sivuraiteella koko ammatil-
lisen ikänsä. Outo lintu, kukaties.

Silloin kun vallitsevana oppina
oli YKK:n Eino Suovan suosima
saksalainen Zeitungswissenschaft,
iltakoulun kautta yliopistoon yltänyt
Taimi Torvinen opiskeli Helsingin
yliopistossa valtio-oppia, poliittista
historiaa ja kansainvälistä oikeutta.
Pääaineen suuri nimi oli tuolloin
Yrjö Ruutu. Taimi Torvinen valmis-
teli gradun sosiologisesta valtiokäsi-
tyksestä ja painui töihin toimitta-
jaksi. Hänen Zeitungswissenschaftin-
sa oli Helsingin Sanomien toimitta-
mista; jatko-opintoihinkin teki

mieli, mutta kun kukaan ei liiemmin yllyttänyt, ei tohtinut tarjou-
tua.

Ruutua väitettiin poliittiseksi takinkääntäjäksi, mutta varsin rajusti ylös-alas on vellonut hänen tutkimustyönsä arvostuskin, hymähtää entinen oppilas. Se ainakin Ruudussa oli miellyttävää, että hän opetti uusien valtiosääntöjen painotukset. Eikä se Ruudun suomalais-socialismi suinkaan ollut samaa kuin kansallissocialismi, kuten joskus on väitetty.

Toimittajan työn lyhytjänteisyys yllytti vuosien mittaan harkitsemaan sittenkin jatko-opintoja, ja poliittinen historia tuntui valtio-opia mielekkäämmältä toimittajalle. Ja kun L.A. Puntilalla oli 'takataskussaan' J.R. Danielson-Kalmarin järjestämätön aineisto, autonomian ajasta kiinnostunut toimittaja ryhtyi penkomaan arkistoa - aamuin, illoin, vapaapäivinä. Vain yksi lähel-
henen ystävä tiesi hankkeesta, työpaikalla lukivat lehdestä ilmoituksen lisensiaattityön hyväksymisestä. Vaikeaa oli ainakin se, että toimittajan myöhäisiin heräämisiin tottunut joutui panemaan itsensä kuriin ja nousemaan anivarhain, jotta ehti arkistoihin ennen työpäivän alkamista ...

Samaan aikaan YKK teki muuttoa Tampereelle, Suovan lehdistöoppi oli väellä ja voimalla kääntä-
mässä suuntaa Raino Vehmaksen osoittamaan amerikkalaisen empiri-
min suuntaan. "Pelkkää psykologiaa ja mittaamista se tuntui olevan", sanoo Taimi Torvinen.

Tutkimustyö jatkui väitöskirjaksi, edelleen autonomian ja Danielson-Kalmarin kimpussa ja ritirinnan toimittamisen kanssa. Vain pari kuukautta virkavapaata lohkesi väitöskirjan loppuun saattamiseksi. Lyhytjänteinen toimittaminen auttoi tutkimustyön vaikeitten paikkojen

yli, tasapainotti.

"Jos joskus oli oikein vaikeaa, muistelin, että olin pystynyt puser-
tamaan matkaraporttia Berliinistä 14 liuskaa muutamassa tunnissa, joten pakko tästäkin oli selvitä. Minulle olisi kai koko ajan ihan-
teellista, jos voisi tehdä rinnan lehtityötä ja tutkimusta - kumpikin on minusta hauskaa, mutta hauskin-
ta on tehdä niitä lomittain".

Väitöskirjan myötä Taimi Torvi-
sesta tuli täyspäiväinen tutkija ja sitten tavallaan sattumalta Hel-
singin yliopiston vastaperustetun lehdistöopin lehtoraatin haltija. Miten näin kävi, sitä hän ei oikein itsekään muista - suurin 'syyllinen' dosentiksi ja lehtoriksi tuloon oli joka tapauksessa Puntila. Se ainakin on varmaa, että satapäinen opiskeli-
lijajoukko ja lehtorin mahtava opetusvelvollisuus tyrehtyttivät vuosikausiksi kaiken sen työn, jota Taimi Torvinen pitää itselleen tyypillisimpänä ja mieluisimpana: tutkimuksen ja journalismin. Aika hupeni tyystin opetukseen ja hallin-
torutiineihin.

Mutta oli siinä se hyvä, ettei tarvinnut ajanpuutteen vuoksi edes teeskennellä kiinnostusta "kokonais-
valtaiseen" 70-luvun tiedotusoppiin, jota hän vierasti yhtä paljon kuin mittaavaa 60-lukua. Kovin paljon hän ei ole tuoreinta suomalaista tiedotusoppia seurannut, mutta iloitsee avartumisen ja monimuotoi-
suuden merkeistä. Mutta voi miten alan tutkintovaatimukset yhä hei-
jastelevat anglosaksisia painotuksia!

"Tuntisin itseni varmaan enem-
män tiedotusoppineeksi, jos olisin voinut toimia Keski-Euroopassa. Anglosaksista tiedotusoppia olen vierastanut. Ranskalaiset ovat olleet minua paljon lähempänä, esimerkiksi Philippe Amdury ja Jacques Ellul."

Onhan amerikkalaisissakin ihan

kiintoisia tutkijoita, on Lipmanaja ja Lasswelleja ja ennen kaikkea John Whitton, joka tutki propagandan ja kansainvälisen oikeuden suhteita.

Arviot eivät koskaan ole kummikkaan jyrkkiä. Taimi Torvinen kysyy, ajattelee ääneen, maistelee omia ajatuksiaan. Hän ei mielellään mainitse nimiä: ne pitää pikemminkin 'syöttää' hänelle kommenttia kysyen. Syötön myötä saattaa tulla muutama muukin pintaan.

Moraali ja osallistuminen

Kun opetuslasti vähän laantui, syntyi sarja tutkimuksia - rakentui osa valtioneuvoston historiaan, syntyi artikkeleita autonomian ajan tiedonvälityksestä, tuli oppikirja ulkomaisen lehdistön peruspiirteistä ja artikkeleita erityiskysymyksistä, esimerkkinä vaikkapa Sven Palme ja Suomi. Journalistiammatin ympäriltä syntyivät Nuor-suomalaisen Sanomalehtimiesyhdistyksen ja Helsingin Sanomalehtimiesyhdistyksen tarinat. Moni näistä kirjoista ja artikkeleista on lähtenyt liikkeelle tavallisena tilaustyönä, mutta useimmasta tutkija on työn edetessä löytänyt ainakin jonkin itseään puhuttelevan näkökulman:

"Kuvittelin, etten löytäisi mitään yhteistä esimerkiksi sellaisesta ruotsalaisen yläluokan edustajasta kuin Sven Palmesta ja itsestäni - mutta kiintoisaa olikin juuri näin työläistäustalta tarkastella sitä ylimysten paraattia, joka Olof Palmen isoisän kautta eteeni aukeni. Sellaista ei olisi Pohjoismaista odottanut tapaavansaakaan. Läheimpiä töitä? Ehkäpä kirja pakolaisista ..."

Yli 300-sivuinen tutkimus pakolaisista tuli tehdyksi, kun Taimi

Torvisen sodanaikaista toimintaa tuntevat häntä aikansa usuttivat ryhtymään toimeen. Liikkeellelähtötöytäyksiä hän on ehkä tarvinnut siksi, että on varma asiastaan mutta ei likikään varma siitä, että juuri hän olisi arvokkaan asian paras ajaja.

Toisaalta Taimi Torvisen moraalituskintakaan antaisi myöden olla mukana toiminnassa, johon hän ei rahatuakaan itse usko. Hän on ollut koko ikänsä osallistuja, kannanottaja, mutta niin eleettömästi, ettei kovakorvaisempi sitä edes osallistumiseksi hoksaa. Hän on tehnyt pienin kirjaimin uskomattomia asioita, yksilönä ja ammattilaisena. Hänellä on kantansa kirkosta ja uskonnosta, ihmisoikeuksista, kirjallisuudesta, sivistyksestä ja sivistyneisyydestä, eksakteista tieteistä - ja hän on valmis toimimaan kantansa puolesta, jos katsoo tavoitteen kyllin arvokkaaksi. Mutta näistä asioista puhumista Taimi Torvinen vierastaa, "minä kun kammoan suullista viestintää muutenkin".

Historia työkaluna

'Osallistuja' taitaa sittenkin olla hieman vikaan mennyt määritelmä Taimi Torvisesta - kyselijä tämä journalisti-tutkija ehkä ennen kaikkea on. Ei hän historiastakaan ole sellaisenaan kiinnostunut. Historia vain antaa hänelle parhaat työkalut miksi-kysymysten rakenteluun:

"Minun kiinnostukseni historiaan on oikeastaan aika pinnallinen. Monta kertaa minä yksinkertaisesti kummastelen jotakin asiaa tai ilmiötä, ryhdyn miettimään miksi se on mokomaksi muotoutunut. Tuntuu luontevalta lähteä etsimään vastausta historiasta. Historiahan

saattaa antaa paitsi selityksen myös aineksia asian tulevaisuuden arviointiin."

"Zeitungswissenschaft? Ainakin Otto Grothin teokset ovat luvalla sanoen aika kuivia. Enkä minä suomalaistakaan lehdistöhistorian tutkimusta itselleni kovin läheiseksi tunne. Olen ehkä ollut aina enemmän yhteiskuntatieteilijä."

Ohessa julkaistu artikkeli Venäläiset lehdet Suomessa, erityisesti Finljandskaja Gazeta on julkaistu kirjassa Venäläiset Suomessa 1809-1917 (1984) ja on saanut kiitosta muun muassa Tuomo Polviselta; ennen kaikkea venäläisen alkuperäismateriaalin käyttö on saanut tunnustusta. Artikkelit antanee kuvan tutkijan tavasta lähestyä aihettaan ja sijoittaa se yhteiskunnallisiin kehymiinsä.

"Yleisestä mielipiteestä ja propagandasta olen myös aina ollut kiinnostunut, ja tämäkin johtaa historialliseen tarkasteluun. Perimmäinen syy kiinnostukseeni on yksinkertainen ja itsekäs: olen kiinnostunut päättäjien, tiedotusvälineiden ja yleisön keskinäisestä vaikutuksesta siksi, että olen itse osa tätä toimintaa. Olen utelias omista yhteiskunnallisista mahdollisuuksistani. Mutta esimerkiksi propagandasta olen aina ollut kiinnostunut yhteiskunnallisena ilmiönä, en keinojen ja mahdollisuuksien pelinä. Kuusikymmentäluku sai minut kiinnostumaan propagandasta. Sehän oli aika propagandistinen vuosikymmen kaikkiaan. Arvot

vaihtuivat nopeasti. Minua rupesi mietityttämään, miksi näin kävi."

Taimi Torvinen on epäsovinnainen sekoitus journalistia ja tutkijaa: hän vierastaa ilmiselvästi 60- ja 70-lukujen julistavaa oikeaoppisuutta sekä alalla että yhteiskunnassa ylipäätään, hänen suhtautumisensa on yhtäaikaan valpasta ja tarkkailevaa: rippunen huvittuneisuuttakin kuuluttaa puheesta. Hän ei ole yksinkertaisten totuussien ihminen, ja - näin ymmärsin keskustelussamme ja näin olen aavistellut jo aikaisemminkin - tiedotusoppi on Taimi Torvisen näkökulmasta langennut aika usein yksinkertaistuksiin, eri aikoina eri tavoin.

Miksi-kysymysten kutittelu ei ole hellittänyt hiventäkään, ja vastauksia Taimi Torvinen etsii juuri niin perusteellisesti kuin koulitun historiantutkijan tulee: arkistosta kirjastoon, kirjastosta arkistoon, mitään ei saa ottaa itseltään selvyytenä. Esityön määrää ei tarvitse osoitella lopputuloksessa. Se on selviö, josta ei tarvitse mekastaa.

Millaiset miksi-kysymykset tutkijaa vaivaavat tällä hetkellä, häntä kun ei tahdo tavoittaa puhelimeen tai haastatteluun millään? Lautasenkokoinen silmäys: vain hölmö keskeneräisistä töistään puhuu.

Ullamaija Kivikuru